

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

F. Richardt del. J. Hellesen lith.

C. A. Hensels Forlag.

V. M. Hartmann & Co lith. Inst.

RYGAARD

i Sælland.

RYGAARD

i Sælland.

Omtrænt 2 Mile vest for Roskilde i det flotrige Bolborg Herred, Kjøbenhavns Amt, ligger Landsbyen Ry, der i ældre Tider kaldtes Ryde, hvilket Navn viser, at her er en Skovstrækning bleven ryddet, før denne Egn har kunnet opdyrkes. Byen Ryde forekommer allerede i Aaret 1350; da gjorde Kong Valdemar Atterdag et Mageskifte med Folkmer Folkmersen, hvorved han imod at give Afstald paa sine Ejendomme i Hammer og Baarse Herreder fik alt det Gods, Kongen havde i „Brevens Ryde“ i Bolborg Herred. Derefter tilhørte Ryde den Kt. der, til Forskiel fra en yngre Linie, som paa Kvindesiden skal nedstamme fra denne, kaldes de gamle Lunger, og til hvilken Hr. Folkmer uden Tvivl selv hørte. Af denne Kt. var Jakob Andersen, hvis Hustru Fru Juliane Thott var en Datter af Hr. Aage Agelsen. Deres Søn Hr. Anders Jakobsen til Gunderslevlille Skjødte den 19de Februar 1403 alt sit Gods i Ryde til Broderen Hr. Folmer Jakobsen, nemlig 3 Dele af Hovedgaarden, af hvilke han havde arvet de 2 efter deres afdøde Broder Oluf Lunge; den 3die havde han faaet af Anders Nielsen i Ahdale, som selv havde arvet den efter

sin Broder Oluf Lunge. Hr. Anders Jakobsen eller Tjepsen ejede senere Gaarden Egede (Jomfruens Egede); han var 1397 Hovedsmand paa Kalmar Slot og 1419 paa Kalundborg Slot og levede endnu 1423. Hr. Folmer Jakobsen var før 1389 Bispen af Roskilde Lenmand paa Kjøbenhavns Slot, 1393 Hovedsmand paa Gurre og levede endnu 1411. De fiftede tillige med sine to Brødre Aage og Niels Lunge, af hvilke den sidste var Skannik i Roskilde, og sine to Søstendebørn Jakob og Peder Dluffen i Aaret 1396 St. Andreas Apostels Kapel i Roskilde Domkirke. I anden Halvdel af samme Hundrebaar tilhørte Rygaard Hr. David Arildsen (Dvigov), der i Aaret 1467 skrev sig til Ryde, som han endnu ejede 1473. Senere tilhørte den Biskoppen af Aarhus Niels Klavsens (Skade), som 1520 udstødte en Forstrivning til sin Franke Fru Birgitte Dlusdbatter Thott, Enke efter Hr. Niels Griffen Rosenkrands til Ballø, paa Ry Gaard, By og Mølle, som Skulde tilfalde hende ved hans Død. Bispen døde i Aaret 1531.

En af Niels Griffens og Fru Birgittes Dotre, Jomfru Mette Rosen-

RYGAARD

i Sælland.

frands, ægte den berømte Erik Griffen Banner, Rigens Marsk og Herre til Koffedal, som ved dette Ægteskab blev Ejer af Rygaard. Han døde 1554. Efter ham blev hans Søn Frans Banner, Herre til Koffedal og Lensmand paa Borglum, Gaardens Ejer. Han udstadte 1555 et Vidnesbyrd om, at han af Borge Trolle til Vils, Forstander for St. Agnetes Kloster i Roskilde, havde lejet en Klosteret tilhørende Jord inden for Rygaard Skovs Gnemærker, hvoraf han aarlig til Mikkeldag skulde udrede en Afgift af en Skilling Gros. I Aaret 1566 blev der indgaaet Magekifte imellem Kongen paa samme Klosters Begne og Frans Banner, hvorved denne fik 5 Gaarde i Valborg Herred, Ryde Sogn og en øde Gaard paa Rygaards Mark imod 11 Gaarde og et Bol i Baverstov, Løve, Merlose og Ringsled Herreder, som bleve ublagte til Klosteret. I Aaret 1573 afstod Frans Banner Ry Hovedgaard med tilhørende Gods i Ny By, Jenslev, Eggeby (Ejby), Langtved, alle i Ny Sogn, i Karleby, Lyngby Sogn og i Nyrup, Sommerup Sogn, imod Kloster og en Del Gods under Dlands Bisk. i Jylland. Kongen udstadte derpaa et Gjenbrev paa Rygaard til Frans Banners Svoger, Rigens Hovmester Peder Dye, paa dennes Søsters, Jomfru Johanne Dyes Begne. Derimod fik Kongen af hendes Arvegods i Sælland: en Gaard i Endislev, 2 Gaarde i Lystrup, en Gaard i Stallerup, 2 Gaarde i Ring, en Gaard i Dresfeldbjærg, 9 Gaarde i Nordrup, 5 Gaarde i Terløse, en i Nørby, en i Kirke-højsinge, en Gaard i Hallslev, en i Tjæreby, en i Simendrup, en i Bringstrup, en i Gjorslinge og en Gaard i Kyringe. Hun døde ugift 1589. Hendes Søster Fru Mette Dye var gift med Johan Vernekov, og deres Sønnedatter Fru Sofie Vernekov var gift med den næste bekjendte Ejer af Gaarden Ejler Gyldenstjerne til Nielstrup; de havde en betydelig Gæld, hvisaarsag de i Aaret 1622 folgte Rygaard til sin Svoger Aigel Urne Knudsen, Landsdommer i Sælland. Kjøbesummen var 16,630 Rdlr. i Spec.; men deres Gæld, hvilken Kjøbereren indfrie, var 2,214 Rdl. Spec. større end denne Sum. Et Par Aar efter blev det overdraget Aigel Urne, der da var Befalingsmand paa Hølsted

Kloster, og Klavs Daa til Ravnstrup at gøre Forsøg paa at høre Hovieret paa Krongodset i Sælland og Skaane og paa Men og Samsø. Efter Aigel Urnes Død 1626 tilhørte Gaarden hans Enke Fru Birgitte Gyldenstjerne, der 1640 folgte den til Niels Trolle til Troholm, Hovedsmand paa Kjøbenhavns Slot, og Fru Hille Rosenkrands. Godset bestod den Gang af 16 Gaarde i Ny, 6 Gaarde i Jenslev, en Gaard i Langtved, en Gaard i Korre Hyllinge, en Gaard i Store Karleby, en Gaard i Thorkildstrup, 3 Gaarde i Vallerød og en Gaard i Besleby i Horns Herred samt nogle Huse.

Den ny Ejer forøgede Godset betydelig; han fik af Kongen ved Magekifte i Aaret 1643 Herlighedretten til Ny Kirke og desuden en Gaard i Uglestrup, en i Ejby og 3 Huse sammesteds, en Gaard og 3 Huse i Kyndeløse, en Gaard i Gjerninge, en i Binderup og en i Vøgelund. Ved dette Magekifte var Forstanderen for Duebrodre Kloster, hvilket ejede Tienden til Ny Kirke, tilfæde; men senere gjorde han Indsigelse paa Klosters Begne, og desaaarsag blev der 1654 gjort den Forandring, at Klosteret fik Tienden igjen. 1643 fik Hr. Niels Trolle end videre ved Magekifte med Fru Barbara Wittkup, den kongelige Kansler Hr. Christian Friis's til Kragerup Enke, 2 Gaarde i Ny Sogn, nemlig en Gaard i Ejby og en i Jenslev, samt et Hus. Derimod afstod han en Gaard i Lyngby Sogn i Uglestrup By. 1645 kjøbte han af Fru Margrete Marsboin, Enke efter Hr. Jørgen Urne til Alleslev, en Gaard i Ejby, en i Thorkildstrup i Saaby Sogn, en Gaard og en Del i en anden i Sommerup og 2 Gadehuse samt en Gaard og 2 Huse i Englerup. Af Gunde Rosenkrands's til Bindinge, Befalingsmand over Froske Herred og Landsdommer i Skaane, kjøbte han 1647 en Gaard i Karleby for 535½ Rdlr., beregnet til 50 Rdlr. for hver Lønde Hartkorn. I Aaret 1649 fik han og hans Arvinge Herlighedretten til Hyllinge Kirke og Kirkejorder, imod den Forpligtelse ikke at berøve Præsten eller Degnen noget af deres Indkomster; og den Præst, de valgte, skulde Bisoppen overhøre. Af sin Svoger Oluf Rosenkrands's til Egholm, Befalingsmand over Apostlenes Gods i Norge, kjøbte han 2 Gaarde i Thorkildstrup samt 2 Gaarde og 2 Huse

RYGAARD

i Sælland.

i Ejby. 1656 gav Kongen sit Samtykke til, at den Jord paa Nyrup Mark, der laa til Sonnerup Kirke, altid maatte følge den ene eller begge Hr. Niels Trolles Gaarde i Sonnerup By for den sædvanlige Landgielde til Kirken: 1 A Byg, saa og hver Gang den blev ledig 10 Rdtr. Ligeledes fik han Kongens Brev paa, at en Jord, der laa til Lyngby Kirke og skulde 15 Espr. Rug og 18 Espr. Byg, skulde følge med en eller flere af hans Gaarde i Jendlev. 1663 tilskødede Hr. Sten Ville til Kærsgaard ham noget Jordegods i Sonnerup Sogn, og 1665 udfærdede hans Friis til Klavsholm, Dverste til Hest, Esjode til ham paa en Gaard i Thorshøjstrup. Hr. Niels Trolle, Rigens Raad og Amiral, døde 1667 i en Alder af 68 Aar. En af hans Sønner, Holger Trolle, hvis Moder var Fru Hille Rosenkrands, arvede Nygaard efter Faderen. Han var i Aaret 1670 Ritmester ved det søllandske nationale Regiment og magelistede da med Kongen, hvorved den først nævnte afstod noget Jordegods i Slags Herred, Lundsforlund Sogn, og fik i Steden noget Gods i Eggeby (Ejby), Ny Sogn, og Lille Karleby, Lyngby Sogn. Han var gift med Fru Ingeborg Krabbe, blev senere Dverste, og døde 1690. Deres Søn Christian Trolle arvede Nygaard. Han var Dverstelieutenant, og døde 1709. Efter ham ejede hans Enke Fru Hilleborg Gyldenstjerne, en Datter af Knud Gyldenstjerne og Fru Elisabeth Rosenkrands, Nygaard. Hun døde den 12te Decbr. 1734. Aaret efter solgte hendes Søn Jagtjunker Knud Trolle, senere Jægermester, Nygaard til Gehejmeraad og Statsminister Jver Rosenkrands for noget over 28,000 Rdtr. grov Kurant.

Jver Rosenkrands var en Søn af Erik Rosenkrands til Rosenholm og hans tredje Hustru Fru Margrete Krabbe, Datter af Jver Krabbe og Enke efter Bjørn Ulfeld. Han blev født paa Rosenholm den 5te Decbr. 1674. Om hans Barndom og første Ungdom er saa godt som intet bekendt; man ved ikke, om han gik i en offentlig Skole eller fik Undervisning hjemme, ej heller naar han er bleven Student; men at han i sin Ungdom forhvervede sig grundige Kundskaber, viser hans følgende Liv. I August 1694 tiltraadte han en

Udenlandsrejse, til hvilken han fik en kongelig anbefalingskrivelse paa Latin. Han besøgte flere af Europas Lande; i Sardesleshed maa Opholdet i England have været ham behageligt, da han altid bevarede særdeles Agtelse og Velvillie imod dette Land og dets Regering. Han kom hjem 1697 og blev i Begyndelsen af det følgende Aar Kammerjunker hos Prinsesse Sofie Hedevig, Frederik den fjerdes Søster. Kort efter Freden i Travendal gik han som overordenlig Sendemand til Kong Karl den Tjelfte i Lifland; men han opnaaede ingen Afgang til denne, skønt han i over et Aar opholdt sig i Kongens Ræghed. I April 1702 blev han Statsraad og i Juli s. A. udnævnt til Sendemand ved det engelske Hof. De Underhandlinger, han her især havde at føre, vedfom de danske Tropper, der stode i engelsk og hollandsk Tjeneste under den spanske Arvefølgekrig. I Septbr. 1705 forlod han efter Befaling sin Post i England; i det latinske Afskedsbrev, han fik fra Dronning Anna, roser denne hans behagelige Væsen med de Ord, at han var ligesom født til at fastknytte Venfskab, og hendes Hætesfælle Prins Jørgen af Danmark skriver ved samme Lejlighed til Kongen, at han maa lade Jver Rosenkrands vederfares den Ret, at han har vist utrættelig Fliid og Jver i sine Underhandlinger med de engelske Statsmænd og har forhvervet sig almindelig Agtelse i England. Aarsagen, hvorfor han blev hjemkaldt, vides ikke; at Kongen den Gang ikke var ugunstig stemt imod ham, viser den Omstændighed, at han blev Hofmarskalk paa Kongens Rejse til Italien. Ved sine Kundskaber og sit indtagende Væsen hidrog han meget til at forøge den Glans, der omgav Kongen; med Førdighed talede han baade Latin og Lyfl, Fransk, Engelsk og Italiensk. Da Krigen med Sverig var bleven besluttet paa denne Rejse, sendte Kong Frederik ham til England; thi Kongen frygtede dette Lands Brede. Paa Vejen underhandlede han i Hannover og affluttede i Münster et Forsvarsforbund med den der værende Biskop, hvorved Oldenburg og Delmenhorst bleve dækkede. Han besøgte den forenede engelsk-hollandske og østerrigske Hær og fandt Prins Eugen godt stemt for Frederik den fjerdes Hensigter, hvorimod Hertugen af Marlborough ønskede det fredelige

RYGAARD

i Sælland.

Forchold imellem de nordiske Riger gjenoprettet. Udsalbet af hans Underhandlinger i England viser, at han var det ham overdragne Sværv vegen; thi Hjort Krigen udbrod, vedligeholdtes dog den gode Forskaelfe imellem det engelske og det danske Hof, og Dronning Anna ytrer i sit Afstedsbrev til ham, at han atter har vist sig som en tro og indsigtsfuld Sendemand. I Januar 1713 blev han kaldet tilbage for at afgaa til den Kongres, som skulde været afholdt i Brundsvig, men aldrig kom i Stand. Fra denne Tid blev Rosenkrands i lang Tid ikke benyttet i Embeder, der egnede sig for hans Talenter. Han var Deputeret i Finanterne og nogle Aar Præsident i Kammerkollegiet, blev 1717 Gehejmraad og endelig 1723 Stiftamtmand i Viborg, et Bevis paa, at Hofgunsten havde forladt ham.

Men næppe var Frederik den fjerde gaet til sine Fædre, sørend Jvør Rosenkrands, for hvem det var en stor Anfaling, at han havde været i Unaade under den forrige Regering, af Christian den sjette blev udnævnt til Stateminister og Oversekretær eller Præsident baade for det danske og det tyske Kancelli, med hvilket sidste Embede tillige Styrelsen af de udenrigte Sager var forenet. Paa samme Tid blev han Patron for Kjøbenhavns Universitet og Ridder af Elefanten. Han var desuden Kronprinsens Hofmester. Med Rette betragtede han et godt Forhold til England som særdeles vigtigt og gavnligt for Fædrelandet og virkede med Nidkerhed derfor; men naar de engelske Statsmænd viste sig mindre ærlige imod Danmark eller forlangte Hjælp uden at gjøre tilstrækkelig Gjengæld, var han ikke den Mand, der umlod at gjøre Indsigelse derimod. Til Hertig havde han ingen god Tro; i et Brev fra Slutningen af 1730 skriver han til den danske Sendemand i Wien: „Derfom jeg kjenner dette Hof ret, har det i alt sin egen Interesse, sin egen Fordel og Storhed for Dje og tænker kun paa, mer og mer at befæste sin Myndighed. Vore Grundsetninger ere: ikke at fornærme nogen, men tillige at forebygge, om muligt, at man fornærmer os ufrakket. Derfom man vedbliver at vise os ond Billie i den Sag, der ligger os mest paa Hjærte, og at vise en erklæret Tilføjelighed

for den holstenske Hertugs flette Sag, ville vi være nødt til at agte derpaa og knytte Forbindelser, hvorved vi kunne sikre os.“ Hans Bestemtbed havde til Folge, at en Traktat, der var efter Wstle, blev afsluttet 1732 med Hertig. Paa samme Tid var en mangleaarg Traktat med England udloben, og da denne Stat viste Danmark Eiggjældighed og Kulde, aflag Jvør Rosenkrands at forny den og nærmede sig Frankrig. Dette blev ikke længe skult for det engelske Kabinet, og den danske Sendemand i London Grev Rantzau maatte i den Anledning gøre Bøbedelser, som om Danmark forlod sine gamle Benner. I et Brev til ham skriver Rosenkrands kort efter: „Det er meget besynderligt, at vore gamle Benner fordrer, at vi skulle vedblive at være dem hengivne, hvad enten man behandler os vel eller ilde. Det er alt hvad en gammel Kofette kunde forlange af en Gifter, som nylig var sluppen ud af Stolen“. De engelske Statsmænd blebe noget søjeligere, og en ny Subsidiatraktat blev sluttet. I den desværre alt for korte Tid, da han styrede de udenlandske Sager, stæffede han Danmark megen Anseelse i Udlandet.

Dog ikke mindre Fortjeneste har Rosenkrands's Styrelse af Statens indre Anliggender. Som Oversekretær i det danske Kancelli tilkommer ham den største Hæder for de vigtige og gavnlige Love, der udkom i Christian den sjettes fem første Regeringsaar. Ikke saa af de da udkomne Forordninger vare tilvise skadelige; men dem modfattede han sig saa længe det var muligt, og hans Modstand i denne Henseende i Aarene 1736 — 39 bidrog væsentlig til hans Hjærneelse fra Statsraadet. Han vidste godt, at Gnevoldskongen ikke gjerne fandt sig i Modsigelse; men han glemte ikke sin Pligt, aldrig at vige fra det han ansaa for Sandhed og Ret. Saaledes skrev han 1733 en ypperlig Betænkning, som ogsaa blev undertegnet af de andre Ministre, da Kongen, opdragt over en Prædiken af Hofpræsten Frauen, uden videre Undersøgelse eller Dom vilde afslette denne og forvise ham fra Hovebustaden. Rosenkrands bad Kongen betænke, „om det ikke snarere vilde blive til Skade for Hs. Maj. selv end for Frauens tinge Person, dersom han blev affat uden Lov og Dom“; men Kongen blev ved sit

RYGAARD

i Sælland.

Forsæt. Vigeledes modsatte han sig paa det bestemteste Oprettelsen af en ny Landmiliti, Forsubdet imod Brugen af Sølv og Guld paa Klæder og Ansættelsen af Landhiskaler m. m. Han mente, at en middelmaadig stor Hær, der let kunde sættes i Bevægelse, var langt at foretrække for en større og mindre brugbar, og paa mindede Kongen om, at en fyrstes Magt og Størhed ikke saa meget beroede paa hans Troppers Mængde som paa Underfaaternes Velfærd. Han indsaa, at Landmilitien var til stor Ferdærvelse for Bondesstanden; den havde forvoldt, at mangfoldige Mennesker forlode Landet, og at andre lemlæste sig af Frygt for de dermed forbundne Trængsler, hvorved Landet paa flere Steder blev blottet for Indbyggere. Nogle Herremænd klagede over, at de paa Grund af Militiens Ophævelse ikke kunde faa sine Gaarde bortsaftede; dertil svarede Statsraadet i August 1732, at „hele Sagen bestod dert, at en Del Proprietærer bebyrdede sine Bønder med alt for stærkt Arbejde, Høveri og anden haard Omgang.“ Derfor kunde det ikke gaa ind paa Herremændenes Forslag at oprette en ny Landmiliti; men for at Gøberne ikke skulde blive øde, kunde man befale, at den Bondeskat, der var indført i Ragsdullen, skulde blive der fra sit 14de til sit 40de Aar, hvis Godsejeren kunde staae ham Underhold, Tjeneste og en Gaard, naar han var i Stand til at fæste den, og ikke behandlede ham med utilbørlig Gaardhed; de Venberlarie, der godvillig lode sig hvørve som Soldater, burde strax have Fripas, naar de havde opfagt sin Tjeneste, og Dvrigheden skulde hjælpe den Karl, der blev forurettet, til sin Ret. En god Flaade var det bedste Bærn for Landet, og den norske Hær kunde jo i Nødsstilfælde ogsaa bruges i Danmark. Denne Betænkning viser, at selv de mest oplyste Mænd paa den Tid ikke indsaa Slavnshaandets hele Fordærvelighed; endnu havde ingen Skribent talt Bondesfrihedens Sag. Angaaende Forordningen om Landhiskaler, udkastet af Kongen selv, ytrer Rosenkrands, at der var verdslige og geistlige Embedsmænd nok i Landet, som kunde paa se Lovens Overholdelse, og at hvad der ikke kunde udrettes af disse, end mindre kunde ventes af Hiskaler, hvortil man maatte vælge de flættest opbragne Mennesker, der af Gænnytte, Uforsand, Gød og Misdøvelse

vilde søge at komme de bedste Folk i Landet til Livs og aldeles berøve Kongen Underfaaternes Hengivenhed; men ej heller ved den Lejlighed blev der taget Hensyn til hans Mening; dog varede denne uhyggelige Indretning ikke længe. Hans Indsigelse imod Lugsforordningen af 1736 vidner om hans statsøkonomiske Indsigter; thi han viste, at det vilde være til stor Skade for Aaenboere og Handelsmænd, om det blev forbudt at bære Klæder, broderede med Guld, Sølv og Perler. Af Universitetet og de lærde Stoler har han store Fortjenester; de fik ved hans Medvirkning en Indretning, som bedre svarede til Tidens Lær.

I Begyndelsen havde Christian den sjette en ubegrænset Tillid til Rosenkrands. Kongen raadforte sig med ham i alle mulige Anliggender og nedsatte næppe nogen af sine mange Kommissioner, uden at han blev Medlem deraf; en sjælden Arbejdsdygtighed gjorde det muligt for ham, ikke at forsumme nogen af de mange ham paa hvilende Embedspligter. Men efterhaanden forandrede Forsholdet. Hans Selvstændighed blev Kongen ubehagelig; ved at foreslaa Embedsmænd saa han alene paa Dygtighed, og Kongen maatte derfor finde sig i, at Mænd blev forfremmede, som han selv ikke kunde lide. Han raadede til Sparommelighed, og den Umstændighed, at han ikke tegnede sig for saa stort et Bidrag til Aaenets Anledning af Christiansborg Slots Opførelse som Kongen ønskede, og ikke ivrig nok tog sig af Banken, ledte Dronningen og hendes tyske Slang Sejeren over den danske Statsmand. Han havde desuden ikke noget godt Dje til Pietisterne, der vare saa højt anseet hos Kongen og Dronningen. Det faldt ikke vanskeligt at faa Kongen til at tro, at det vilde gaa bedre med Regeringsagerne, hvis Rosenkrands havde færre Embeder. Først blev J. L. Holstein i Maj 1735 Oversekretær i det danske Kancelli, og en Maaned efter blev Dronningens Yndling Schulin Doverssekretær i det tyske Kancelli; to Aar derefter fik den sidste tillige Sæde og Stemme i Statsraadet, og nu aftog Rosenkrands's Indflydelse mer og mer, indtil han endelig den 27de April 1740 fik Afsted som Minister. Han fik 5000 Rdlr. i Pension og Valget imellem de to Embeder som Gyns eller Markus Stiftamtmand; men han vilde ikke tjene i

RYGAARD

i Sælland.

en underordnet Stilling efter saa længe at have været den mest indflydelsesrige Statsmand, og fra den Tid af levede han paa sine Godser uden Embede og uden at blande sig i Hoffets Hænder. Det engelske Ministerium var misfornøjet med hans Bortfjærelse fra Statens Tjeneste og arbejde senere paa igjen at bringe ham i Raade hos Kongen, men udrettede intet videre, end at hans Pension blev forøget med 2000 Rdlr.

Iver Rosenkrands var Aristokrat i dette Ord's bedste Betydning; han vilde, at Adelen skulde give de andre Stænder et lysende Exempel paa Indsigt, Dygtighed og Opofrelse for Fædrelandet; men saa skulde den ogsaa nyde sine gamle Forrettigheeder; for værdig at beklæde Statens vigtigste Embeder skulde den have en grundig lærd Dannelse. Selv var han i Besiddelse af udmærkede Kunstfæber og er Forfatter af nogle Emaaskrifter paa Latin, dels prosaiske, dels poeisiske. I et latinist Brev paa Vers til den lærde Professor Hans Gram skildrer han sine Spøler, sine Studier og sin Verdensankuelse, Allet efter at han var falden i Unaade og havde bofat sig paa Rosenholm. Han siger her, at han for at overvinde Landsvæts Kjædsomhed gaar paa Jagt efter Hare og Fugle, imedens Gram dyrker Muserne. Som Dreng var ogsaa han bleven ført til diæses Helighed; men den modnere Alders Sorger og Embedets Byrder havde ikke tilladt ham veldarende at dyrke dem; nu kunde han paa sine gamle Dage ikke naa Musbjergets høje Top; men han glædede sig endnu ved de gamle Stribenter. Efter at have omtalt, at Aolsforvalteren og Bonden med sin Hælden ugrundede Klage forstyrer hans No, trøster han sig ved Friheden, der er ham dyrebarere end Arabiens Guld; han glæder sig ved Afstedslaven og ved „at leve usfængt,“ hvilket ingen uden den, der er bleven brændt ved Solens (Hofgunstens) frygtelige Straaler, værdig kan prise, samt ved sin huslige Østke: „Jeg forlader gjerne Stuepladsen og overgiver med Fornøjelse Rollen til andre. Der er Folk nok, som finde Glæde i at gaa paa den faldte Jø. Derksom Skueplillet løber heldig af, klapper jeg, hvis ikke, da skal et Smil være Hævnen over mit Tab og min retfærdige Fortørnelse“. Ogsaa antages han at være Forfatter af et dansk Ar-

bejde paa Vers, „Adelens Svar paa Rosigaards Digt om Adelen's Oprindelse“. Denne højt fortjente Mand døde den 13de Novbr. 1745. Med sin anden Fru Charlotta Amalie Skeel (død 1763), en Datter af Statsraad Christen Skeel til Ballø og Fru Charlotte Plelsen, havde han to Døtre, der begge ægtede Mand af Slægten Plelsen, og tre Søner, af hvilke ifkun en naaede Manddomsalderen.

Denne hans Søn Frederik Christian Rosenkrands arvede foruden det af Faderen oprettede Stamhus Rosenholm ogsaa Nygaard. Han var født 1724 og blev ligeledes Gehejmraad og Statsminister. I Slutningen af Frederik den femtes og Begyndelsen af Christian den syvendes Regering var han Overkrigssekretær for Søværnet, forestod senere tillige Generalitetet og fik ligesom de andre Ministre Afsted ved Struensees Indflydelse. Efter Hofrevolutionen 1772, i hvilken han nok havde nogen Del, skjønt han levede udenfor Hovedstaden, blev han Deputeret i Amiralitetet. Ogsaa i Regeringsforandringen 1784 var han delagtig, og strax efter denne Begivenhed blev han Medlem af Statsrådet og atter Præsæs i Amiralitetet. I dette Embede har han forbyrveret sig et særligt Minde, da det var ham, der ærgrede den udmærkede Stibsbygger Kommandør Henrik Verner saaledes, at dennes Dage forkortedes derved. Efter at have faaet Afsted 1788 levede han paa sine Godser indtil sin Død den 5te Maj 1802. Kort i Forvejen oprettede han Stamhuset Rosenkrands, bestaaende af Nygaard, Trudsøholm, Egholm og Varristov; dog blev det tilladt den nærmeste Efterfølger at sælge et eller flere eller alle Godserne og i Steden at oprette en Fideikommiss-Kapital. Lideligere havde han bestemt, at Krabbesøholm ogsaa skulde høre til Stamhuset; derimod skulde Egholm ikke indbrages derunder for den paa dette høftende Gæld var betalt. For Stamhuset blev solgt, skulde Fideikommisset oprettes og kongelig Bevilling søges derpaa. Hvis den nærmeste Efterfølger Niels Rosenkrands ingen Livsarvinge efterlod sig, skulde Stamhuset tilfalde Grev Henrik Scheel, Søn af Grev Jørgen Scheel til Gammel-Gåstrup og født 1796, og hvis han ikke heller efterlod sig nogen Søn eller Datter, da skulde det gaa over til hans ældre Broder Grev Christian Scheel, og hvis han heller ikke fik Børn, skulde det tilfalde Søsteren

RYGAARD

i Sælland.

Konstse Eleonore Scheel. Huis Stamhuset eller Fideikommisset skulde komme i Hænderne paa en mindreaarig af denne St, skulde Greverne Gebhard Moltke og Preben Wille-Bræbe anmodes om at overtage Bestyrelsen deraf. Under 16de Martz 1804 udstædte Niels Rosenkrands et Stamhusbrev angaaende Dvertagelsen af Stamhuset, hvorved han tillige bestemte, at Egholm og Krabbedholm med Bøndergods og Tiender skulde sælges, og naar da Gælden, i alt 58,000 Rdlr, var betalt og de i Testamentet til Gaver bestemte Summer, i alt 6000 Rdlr. foruden 2000 Rdlr. i Pensioner, udrede, skulde Resten lægges til Stamhuset som Fideikommiss-Kapital.

Den første Besidder af Stamhuset Niels Rosenkrands, der ogsaa hørte til den Rosenholmste Linie, i det han nedstammede fra den lærde Jørgen Rosenkrands's Søn Holger, blev født 1757. Hans Fader Jørgen Rosenkrands døde som Overstleutenant og Kommandant paa Bardoehus. I Aaret 1770 blev han Landkadet og 1776 Lieutenant i Kavalleriet. Derpaa betraadte han den diplomatiske Løbebane og blev Sekretær ved den danske Legation i Haag, noget efter forflyttet til Petersborg og siden til Stockholm og 1788 Ministerresident i Warschau, 1790 Sendemand i Petersborg og 1796 i Berlin. Aaret efter blev han sendt til Fredskongressen i Rastadt, hvor han forblev indtil den opløstes. Til Petersborg gif han atter i Aaret 1800 og deltog der i Underhandlingerne imellem de to nordiske, det russiske og det preussiske Hof om den væbnede Neutralitet. Den 1ste Januar 1801 blev han bortvist fra Petersborg, en Fremferd, Kejser Paul forud havde tilladt sig mod andre fremmede Ministre. Det preussiske Hof ønskede ham igjen ansat i Berlin, men Embedet var imidlertid blevet givet til en anden. Derpaa blev han udnævnt til Sendemand i Frankrig; men allerede 1802 afgik han igjen til Petersborg. Svægelighed tvang ham 1803 til at forlade Rusland, og nu fik han Løfte om ifkun at blive benyttet som Sendemand ved de tyske Hoffer og blev 1808 Minister i Berlin; s. A. blev sendt til Bayonne til Kejser Napoleon for at overbringe denne Elefantordenen. Efter hjemkomsten fik han Løfte om ifkun at blive benyttet ved overordenlige Lejligheder

og gif 1809 til Jøntøping, hvor han sluttede Freden med Sverig. 3 April 1810 var han i Paris for at lykønske Kejseren til dennes Giftermaal. Under Opholdet her blev han udnævnt til Statsminister og Chef for det udenlandske Departement, hvilket Embede han beklædte indtil sin Død. Frederik den sjette ledsagede han til Wien. Her foreslog han Kongen, strax og aabent at tiltræde det tyske Forbund, hvis et saadant blev stiftet, men naturligvis kun paa Holstens Vegne, i Modsetning til det fra en anden Side givne forærvelige Raad, og saa at lade Sønderjylland optage deri, hvilket han modsatte sig paa det bestemteste. 3 Januar 1815 raadede han Kongen til at indtræde i Forbundet, da Holstenerne ønskede det, og dette Hertugdømme derved maaske kunde frites mod Preussens Erobringslyg, og derved kunde Kongen snarest vente Opsvølsens af den lovede Godtgjørelse for sine lidte Tab ved tyske Lande, hvilke da maatte underkastes den danske Arvesølge. Hvis Holsten blev optaget i Forbundet, maatte Danmark og Sønderjylland „som en ubiøpulerig Del af Danmark“ enten aldeles stilles derfra eller ganske have den samme Forsætning. Ligeledes gav han Kongen det gode Raad at slutte sig til Hannover for i England at have en Støtte imod Preussen. Niels Rosenkrands døde den 7de Januar 1824. Som Godsejer udmærkede han sig ved Omhu for sine Bønder, og han søgte med Iver at fremme Bindfælibeheden. Han var siden 1791 gift med den russiske Hertsindes Barbara Waseskoy, der døde 1849; deres Hgteskab var barnløst. — Ved hans Død fik den nuværende Besidder Grev Henrik Scheel, Kammerherre og Ridder af Dannebrog, tidligere Soofficer, Stamhuset.

Da Stamhuset Rosenkrands blev oprettet, var dets Tiliggende følgende:

Rygaard Hovedgaard med 99 Ddr. 6 Ekr. 3 Fd. 2 Alb. Uger og Engs Hartkorn, 16 Ddr. 6 Ekr. i Fd. $\frac{1}{5}$ Alb. Skovflyd; Ny og Hylinge Kirker med Herlighedsretten og 80 Ddr. 2 Ekr. Hartk. Kirke- og 80 Ddr. 2 Ekr. Konge-Tiende. Bøndergodset var 210 Ddr. 2 Ekr. Uger og Engs Hartk. og 3 Ddr. 2 Ekr. 2 Fd. 2 Alb. Skovflyd. En Besætning af 160 Mejerikøer og 6 Tyre skulde høre til Hovedgården.

RYGAARD

i Sælland.

Trudsholm Hovedgaard i Sonnerup Sogn med 31 Ddr. 5 ESpr. 2 Fdf. Uger og Engs Hartkorn, 15 Ddr. 6 ESpr. Skovfjeld og 22 Ddr. Møllefjeld; Sonnerup Kirke med Kirketiende 11 Ddr. 2 ESpr. Hartk. Bøndergodsset var 191 Ddr. 5 ESpr. 3 Fdf., Skovfjelden 11 Ddr. 1 ESp. og Møllefjelden 11 Ddr. Til Hovedgaarden skulde høre 83 Køer.

Barritskov Hovedgaard i Bejle Amt, Bjerre Herred, Barrit Sogn, med 48 Ddr. = ESpr. = Fdf. 1 Alb. Uger og Engs Hartkorn, 6 Ddr. = ESpr. 1 Fdf. 2 Alb. Skovfjeld, Barritskovs Mølle med 5 Ddr. 2 ESpr. 2 Fdf. Møllefjeld og Uger og Engs Hartk. = Ddr. 6 ESpr. Konge-, Kirke-, Korn- og Kvæg-Tiender af Barrit, Brigsted og Alating Sogne, i alt 69 Ddr. Hartk. og diøse 3 Kirker med Kaldøret. Bøndergodsset var 242 Ddr. 7 ESpr. 3 Fdf. Uger og Engs Hartk., og Skovfjelden 1 Ddr. 5 ESpr. 1 Fdf. Hartk. Til Gaarden skulde høre 170 Mallekøer.

Efter Godfernes Jordbog udgjorde Rygaard 1845: privilegeret Uger og Engs Hartkorn 142 Ddr. 1 ESp., uprivilegeret 198 Ddr. 2 ESpr. = Fdf. 1½ Alb.; Gammelkat 1,994 RdL. 37 f. Indtægterne i Penge af Bøndergaarde og Møller m. m. 1080 RdL., af Huse 692 RdL., Jordpenge 454 RdL.; i Korn; Rug 177 Ddr. 4 Fdf., Vyg 421 Ddr. 1½ ESp., Havre 166 Ddr. 4 ESpr. End videre: 12 Lam, 6 Gæs, 24 Høns og 200 Kg. Ugedage: for Huspenge 2942, imod Betaling 650 og Arbejdsdage i Høsten 120; 40 fjørende og 54 gaaende Kjøbenhavnstrejfer.

Trudsholm: 37 Ddr. 2 ESpr. = Fdf. 2¼ Alb. priv. og 179 Ddr. 2 ESpr. 3 Fdf. 1¼ Alb. upriv. Hartk. Gammelkat 1506 RdL. 24 f. Indtægter i Penge af Bøndergaarde og Møller m. m. 819 RdLr. 22¼ f., af Huse 448 RdLr., Jordpenge 43 RdLr.; i Korn: 84 Ddr. Rug, 343 Ddr. Vyg og 68 Ddr. Havre.

End videre: 12 Lam, 15 Gæs, 36 Høns og 200 Kg. Ugedage for Huspenge 2548, imod Betaling 312 og 83 Arbejdsdage i Høsten; 20 fjørende og 55 gaaende Kjøbenhavnstrejfer.

Den 1ste Januar 1855 udgjorde Rygaard: 330 Ddr. 3 ESpr. = Fdf. 1½ Alb. Uger og Engs Hartkorn, og 16 Ddr. 5 ESpr. 3 Fdf. 1¼ Alb. Skovfjeld. Deraf drives under Hovedgaarden 81 Ddr. 3 ESpr. = Fdf. 1¼ Alb. Uger og Engs Hartkorn. Det matriculerede Kirketiende-Hartkorn er 80 Ddr. 2 ESpr. og Kongetiende-Hartk. 80 Ddr. 2 ESpr. Det Tiende ydende Hartkorn er 1079 Ddr. = ESpr. 1 Fdf. 1½ Alb. Glædeindholdet var i alt 3,896 Ddr. ¾ ESpr. Land, hvoraf der hører til selve Hovedgaarden 1257 Ddr. 5¼ ESpr. Af dette Areal indtager Dyrehaven 22 Ddr., Fjedskovene omt. 273 Ddr. 699 Ddr. 7 ESpr. Land ere bortforpagtede.

Trudsholm: 216 Ddr. 5 ESpr. = Fdf. = ½ Alb. Uger og Engs Hartkorn, 21 Ddr. Skovfjeld og 33 Ddr. Møllefjeld; det matriculerede Kirketiende-Hartkorn 11 Ddr. 2 ESpr.; det Tiende ydende Hartk. 126 Ddr. 5 ESpr. 1 Fdf. 2 Alb. Glædeindholdet var 2,366 Ddr. 1 ESp. Land. Under Hovedgaarden drives 37 Ddr. = ESpr. 1 Fdf. 2¼ Alb. Hartkorn med omt. 448 Ddr. 7 ESpr. Land.

Siden 1ste Jan. 1855 er af Bøndergodsset bortfulgt: fra Rygaard 7 Ddr. 3 ESpr. = Fdf. 1½ Alb. og fra Trudsholm 31 Ddr. 7 ESpr. Uger og Engs Hartkorn. Deraf var indtil Februar 1857 fulgt 29 Ddr. 7 ESpr. 1 Fdf. 1¼ Alb. Hartk. for en Kjøbesum af 30,955 RdLr., hvoraf den nuværende Besidders Andel var 5,531 RdLr. 2 M. 9 f. og en aarlig Afgift i Vyg 86 Ddr. 6 ESpr.

Rygaards Hovedbygning er af Bindingsværk og to Etager høj.

